

Eilhard Lubin Johannes Olthoff

**Disputatio Theologica De Christo In Synagoga Patria Nazarethi praedicante,
indeq[ue] mox a civibus suis eiecto, ex c. 1. Mar. v. 12. & Lucae 4. v. 14.**

Rostochi[i]: Pedanus, 1619

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn73757500X>

Druck Freier Zugang

Verf.: J. Olthoff

E. Lubinus.

R. U. theol. 1619.

Disputatio Theologica
DE
CHRISTO
IN SYNAGOGA
PATRIA NAZARETHI
prædicante, indeq; mox à civi-
bus suis ejecto,

ex c. 1. Mar. v. 12. & Luca 4. v. 14.

Quam

DUCE ET AUSPICE CHRISTO
SUB PRÆSIDIO

Reverendi & Clarissimi Viri,

EILHARDI LUBINI

SS. Theologiæ Doct. ac P.P. & p. t.
Prorectoris Magnifici

Subibit

M. JOHANNES OLTHOFF

Rostochiensis

Die 14. Julij horis Antemeridianis
in Auditorio Boreali.

ROSTOCHI

Typis exscripsit Joachimus Pedanus, Acad. Typog.
ANNO M. DC. XIX.

1619

LIBER III.

CAPUT I.

Christus in Synagogâ patriâ , Nazarethi
prædicat , indeq; mox à civibus,
suis ejicitur.

b. Marci 1. v. 14.

c. Luca 4. v. 14.

R E S P O N D E N T E

M. JOHANNES OLTHOFF

Rostochiensis.

Ratio ordinis patet. Dictum enim capite
Ultimo libri 2. Jesum è Judæâ, per Samariam, venisse Canan
Galilee, & ibidem Regij præsentis filium Capernaum egrotan-
tem sanasse. Subjungunt jam Marcus & Lucas, quòd in
Synagoga Galilee longè latèq; docuerit, etiam in patriâ suâ
Nazareth. Et quia apud Lucam Nazarethani dicunt, & 23.
Quæ audivimus facta esse Capernaumi, fac etiam hic in patriâ
tuâ, liquet illum etiam in peragratione hac Capernaumi fuisse, docuisse, & miracula
edidisse priusquam venerit Nazareth in patriam suam.

Μετὰ τὴν παραδοθῆναι τὴν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν β. 6. 14.

Γαλιλαίας κηρύσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Postquam autem traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Ga-
lilæam prædicans Evangelium regni DEI.

Postquam traditus fuit) 1. Cur Baptista in carcerem conjectus post annum
carcerem deniq; decollatus sit, dictum lib. 2. cap. 15. Et sequenti capite 16. lib. 2.
ex Matthæo cap. 4. & 12. & Johanne 4. & 1. dictum est, quod cum Iesus intellexerit
Johannem esse traditum; & sibi etiam insidias strui ab Herode instinctu Phariseo-
rum, qui intellexerint Jesum post incarcerationem Johannis plures discipulos facere,
plures Baptizare, quam Johannes; Judæam reliquerit, & in Galileam abierit.
Quod igitur Matthæus & Johannes ibi paucis verbis notarunt, Marcus & Lucas
hic persequuntur.

A

Venit

Venit in Galilæam.) 2. Cum ergo ante annum unum tantum miraculum Cana in Galilæa in nuptijs ediderit ante incarcerationem illam, Johannis post incarcerationem Baptistam magno stupendorum miraculorum apparuit in Galilæa sese manifestavit, unde patuit illum Spiritu DE I esse plenum, & Johanne esse majorem, qui nulla debebat miracula.

Prædicans Evangelium.) 3. Uti scilicet jam ante annum etiam fecerat in Galilæa. Vide Matth. 4. v. 23. Hujus predicationis summa comprehenditur his verbis. Recipiscite, appropinquabit enim regnum celorum: Iisdem verbis exprimitur etiam summa concionum Johannis Baptistæ Matth. 3. v. 2. 4. Cum autem eadem verba de Johannis concionibus usurpentur. Matth. 3. v. 2. & de Christi concionibus Matth. 1. v. 14. viderint Pontificij, quâ fronte Johannem legis præconem faciant.

Evangelium regni.) 5. In quo regnum Dei gratis in Christo offertur, vel in quo ostenditur via, quâ ad regnum Dei pervenitur. Idem & Christus & Johannes prædicarunt. 6. Quod autem Jesu dicit nos Prædicantes ignominioso, ut ipsi putant, nomine vocant, eo ipso Christum, & Baptistam etiam perstringunt, & omnes Apostolos, quos Christus Evangelium in toto mundo prædicare jussit, nusquam autem Missas eboare.

15. Καὶ λέγων, ὅτι πικλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἡ γυνὴ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ματαίωεῖτε, καὶ πιστεύετε τῷ εὐαγγελίῳ.

Et dicens, Impletum est tempus & appropinquavit regnum DE I. Resipiscite & credite Evangelio.

Impletum est tempus.) 1. quo Christus venit & per Christum regnum Dei restaurari debuit. Tempus à Patriarcha Jacobo Gen. 49. v. 10. & Daniele 9. v. 24. 2. d. Iam Hebdomades implete sunt, & sceptrum de Juda ablatum. Jam præstat Deus, quod per Prophetas promisit. Reliquum jam est, ut illum fide recipiatis. Patet hinc quod neq. tardius neq. citius venire debuerit Christus. Patet etiam nullum tempus maturum & oportunitate esse, nisi quod Deus ordinabit sua providentia.

Appropinquavit regnum celorum.) 2. quod per Christum aperitur. Ad quod regnum jam colligentur, qui hætenus velut errantes oves sine pastore misere dissipati fuerunt.

Resipiscite & credite Evangelio.) 3. In recipiendis & credendo est summa Christianismi, resipiscitiam autem & fidem veram non possunt non fructus sequi, cum impossibile sit recte credere, & male vivere. Hæc supra lib. 1. cap. 17. v. 7. sunt explicata.

Luc. 14. Καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

Et fama exiit per totam circumjacentem regionem de illo.

Nempe.

1. Nempe de ejus ad Galileas reditu, à quibus toto ferme anno abfuerat. Hoc reditu renovata est illorum memoria, quæ ante annum contigerant, cum in Baptismo Christi calum fuit apertum, & Spiritus Sanctus in visibili columba specie apparuit, cum Vox De celo audita est: Cum Cane aquam in vinum mutavit, & paulo ante filium ministri Regij sanavit & multa alia.

Καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν δοξαζόμενος ἀπὸ πάντων.
 Et ipse docebat in Synagogis eorum, Glorificatus ab omnibus.

Et ipse docebat in Synagogis eorum, Glorificatus ab omnibus.

1. Nempe diebus Sabbatorum ubicumq; in Galilæa versabatur in Synagogis docuit. Queritur hic à quibusdam quomodo hoc ipsi permiffum fuerit cum neg. ex ordine Sacerdotum, neg. Scribarum fuerit. Quidam hoc referunt ad Historiam quam Suidas in voce ἱεροδῶς recitat: Quod Hierosolymis in Templo Viginti duo ordinarij Sacerdotes fuerint, in quorum unius defuncti locum JESUS ob pietatem fuerit surrogatus. Qui cum parentum suorum nomina edere juberetur, quæ ex more in acta essent referenda, Josepho paulo ante mortuo Mariam solam accessisse, quæ nomen patris interrogata, se è Spiritu Sancto concepisse responderit, idq; comprobasse testimonio obstetricum, quæ ex improvviso parienti adfuerint, quibus probe exploratis JESU nomen in Sacerdotum Album relatum fuerit, cum hac inscriptione: JESUS DEI & Virginis Mariæ filius: & hunc Catalogum Sacerdotum affirmat ab excidio Hierosolymitano Tyberiadæ suo tempore adhuc monstrari. Hæc quidam censent verisimilia, ideo quod Jæsus docuerit in templo, quod nisi sacerdos fuisset, Phariseorum & Sacerdotum supercilium agrè tulisset. Ego fabulosum esse censeo. Christus enim Sacerdos fuit, sed non juxta ordinem Leviticum, & notum est quoties Principes Sacerdotum agrè tulerint ipsum docere in templo, & quaesierint quâ autoritate illud faceret. Præterea in Synagogis Scribe solebant docere, item multi extra ordinem, qui docendū donum habebant ad Archisynagogo ad docendum invitabantur, ut patet ex Actis Cap. 13. v. 15. & 18. v. 4. 2. Quod autem Principes Sacerdotum & templo præfecti manum in Jæsum non extenderint, neque è templo eum ejecerint, aut lapidibus obrutum occiderint, quod alioquin libenter fecissent, referendum est ad autoritatem divinam, quæ hoc non permisit ante decretoriam illam horam, quâ à Judeis captus fuit, ut pateretur & moreretur, ut CHRISTUS ipse jam captus Judæis ostendit. Luc. 22. v. 53.

Glorificatus ab omnibus) 3. propter autoritatem in docendo, Sapientiam & miracula, quibus ipsum videbant præ omnibus excellere. Fecerunt autem hoc humano affectu maximi illum proculdubio facturi, si se illorum affectibus accommodare voluissent, nec illos accusare & damnare incepisset.

Α :

Κοι

Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέθ, οὗ ἦν περπαμμένος, καὶ εἰσῆλθὼν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων καὶ τὸ εἰσὼς αὐτοῦ εἰς τὴν συναγωγὴν
καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.

Et venit in Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum
consuetudinem in die Sabbathi in Synagoga, & surrexit ut le-
geret.

1. Hoc est cum diu in Synagoga Galilae, inter ceteras etiam Capernaumi, docuis-
set & miraculis doctrinam suam confirmasset: Venit etiam Nazaretham in patriam
suam. Capernaumi enim ante fuit, docuit, miracula edidit, ut patet ex sequenti
versu 23.

Ubi erat educatus.) 2. Ex quo tempore nimirum ex Aegypto redierat, ubi quin-
que, vel, ut quidam volunt, septem annis, usque ad mortem Ascalonitae commoratus,
& infans puerq; educatus erat. Inde cum parentibus reversus à quinto vel septimo
aetatis anno ad etatis annum 30. Nazarethi degit.

Ubi erat nutritus. 3. Infans ergo & puer nutritus fuit in Aegypto. Inde
reversus à quinto vel septimo aetatis anno ad 30. 25. vel 23. annis Nazarethi fuit.
Bethlehemi ergo natus, & commoratus fuit 6. hebdomadibus usq; ad tempus Puri-
ficationis Mariae, &c. Ut supra dictum fuit. Venit ergo & Nazaretham, ut tan-
quam alumnus loco illi, in quo tanta tempore nutritus fuerat, aliquam nutritio-
nis gratiam retribuere.

Et intravit secundum consuetudinem suam.) 4. Graecè, juxta quod consue-
tum erat illi. Wie ihm gewohnt war. Referendum hoc est ad verbum Intra-
vit, non autem ad ἀνέστη, surrexit, quod sequitur. Solitus enim erat diebus Sab-
bathorum Synagoga ingredi, non a. solitus erat in Synagoga surgere & docere. Hoc
enim quia nunquam antè fecerat, & hac vice omnium primò facit, illi Nazarethani
tanquam rem insolitam mirabantur. 5. Ideo autem Deus populum suum ab omni
civili opere feriare voluit, ut in meditando & audiendo D E I verbo occuparetur.
Legebantur autem in Synagoga Judaeorum publicè textus è Moysè & Prophetis, eratq;
Judaeis verbum D E I vita ac morum regula: quamvis illud à Phariseis & Scribis
varie corrumpere falsis interpretationibus.

6. Erat ergo illo tempore sub Caiphâ Pontifice Hierosolymitano longè tolerabi-
lior conditio Ecclesiae, quam nostro tempore est sub Caiphâ Romano. Ille enim
dicit Verbum D E I esse imperfectum, esse obscurum, habere nasum cereum, quod
Laicis legere est prohibitum.

7. Quamvis autem Paulus ad Coll. 2. 6. 17. Sabbathum Judaeorum numeret
inter umbras rerum futurarum, quae Christus Veritas & corpus ipsum praesens abo-
levit: Apud Christianos tamen dies Dominicus salubriter in diem Sabbathi audien-
dis concionibus sacris, & rebus divinis peragendis surrogatus est.

Et:

Et surrexit, ut legeret.) 8. Nam lectioni Verbi Dei adsurgabant tam audientes, quam doctores.

Explicantes autem textum sedebant in signum, Verbi Dei auctoritatem debere esse Sacrosanctam: ad quod verbum explicatio exigenda & examinanda sit. Dum enim textum legimus solum Verbum Dei audimus: in explicazione autem que textui præfesto subjungitur saepe multa humana occurrunt.

9. Surrexit autem non ut alium docentem audiret, sed ut ipse doceret, quod beatus Aeneas nunquam fecerat, & ob id omnium oculi, & animi in illum erecti erant.

Καὶ δαπεδὸν αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐα τὸ περὶ τῆς καὶ ἀνα- 6. 17.
πύξεως τὸ βιβλίον ὄρε τὸν τόπον, ὃ ἦν γεγραμμένον.

Et datus est ei liber Esaiæ Prophetæ, & cum explicuisset librum, invenit locum, in quo erat scriptum.

Traditus est illi liber) 1. ab illo, cui illum postea reddidit, qui erat minister in Synagogâ quales apud nos sunt editui vel templorum custodes.

Liber Esaiæ.) 2. Hebrei omnia scripta libros vocant, etiam genealogias. Hic autem libri nomen proprie usurpatur. Καθ' ἑξοχὴν verò Sacre scripturae appellantur Biblia.

3. Putant quidam in explicatione ad hunc locum ordine perventum fuisse in Esaiâ, quem illo tempore in Synagogâ interpretati fuerint diebus Sabbathi. Verisimilius est, quod quisvis pro arbitrio suo textum sibi elegerit, & Christo aperto libro singulari Dei providentia hunc locum Prophetæ qui aliouquin multa clarissima de Christo habet testimonia fuisse ablatum, qui ipse vel maxime erat accommodatus.

Et cum replicuisset vel explicuisset librum. 4. Hoc est cum aperuisset vel revolvisset librum. Da er das Buch auffrollete. In quodam codice legitur ἀνοίξας.

5. Erat autem illo tempore longè alia librorum forma, quam jam est. Non enim folijs distincti erant, sed una erat longa & continua membrana, in cujus extremitatibus duo teretes Cylindri sive bacilli annexi erant, ut videre est in quibusdam tabulis Geographicis quæ circa huiusmodi bacillos circumvolvi solent. Et bacilli illi dicebantur umbilici, eo quod circumvoluta circa cylindrum membranâ medius bacillus in medio circumvoluti libri instar umbilici apparuerit. Et hinc liber ad umbilicum deductus dicitur, quando jam est absolutus, eiq. tales bacilli in ultima libri margine affiguntur. Hinc etiam libri dicebantur volumina. Hinc etiam natum est verbum explicare, cum scilicet id quod ita circumvolutum erat & complicatum oculis hominum in clara luce explicatur, & clara expositione evoluitur. Et verbum alterum explanare, cum illud quod complicatum & involutum erat in plano oculis exponitur.

Invenit locum in quo erat scriptum. 6. Invenit illum non fortuito casu, sed Dei providentiâ oblatum, & à Christo certo consilio electum. Christo enim nihil fortuito accidere potuit, nec quicquam fortuito in mundo potest fieri.

Πνεῦμα κυρίου Ἰησοῦ ἐμὲ ὅτι ἐνεκεν ἐχρήσατο με, εὐαγγελίζεσθαι
πληροῖς ἀπέσταλκέ με, ἵνα ποιῶ τὰς πεντηκονταχίους τὴν καρδίαν
καὶ οὐλοῖς ἀνέχουσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ὅπως ἴ-
δωσι περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐν ἀφ᾽ ἑσέως.

Spiritus Domini super me, cujus causa unxit me, ut Evan-
gelium annunciarer pauperibus misit me, ut sanem contritos
corde, & prædicem captivis dimissionem, & cæcis visus receptio-
nem, ut emittam contractos in dimissione.

1. Hic locus desumptus ex principio capituli 61. Hunc locum de uno & solo Christo
loqui Christus hoc loco ostendit, quod notandum contra illos qui dicunt post Babylo-
nicum exilium promitti hic Spiritu Dei instructos viros, qui dispersum populum &
Ecclesiam recolligant & restaurent. Christus autem juxta assumptam naturam
Spiritu Sancto plenus est, qui in visibili specie in Baptismo super eum confederat, quem
non ad mensuram acceperat Johan. 3. 6. 24. In quo omnis plenitudo Deitatis ha-
bitat, ad Collos. 2. 9. 9, ex cujus plenitudine nos omnes accepimus gratiam pro gratia.
Johan. 1. 6. 16.

Cujus causa unxit me.) 2. Est uberior asseveratio ejus quod dixerat, quasi
diceret, Spiritus Dei in me habitat quia eo unctus sum. Est autem metaphoræ
ab unguento & oleo. Ut enim illud singulari virtute afficit & recreat Spiritum
hominis & corpus dum dura aspera & arida emollit, lenit, & humectat, sic Spiritus
Dei recreat animos & rigat quod est aridum, & flectit quod est rigidum & fovet
quod est frigidum, sanat quod est saucium, ut Ecclesia canit. Et hinc Servator noster
juxta excellentiam unctus vel Christus dicitur quod Spiritu Sancto oleo lætitiæ supra
confortes suos, super omnes sanctos, qui Spiritum Dei ad mensuram tantum accipiunt
summus Rex, summus Sacerdos, & summus Propheta, qui inungi solebant, unctus sit,
Quasi diceret, ego unus & solus sum unctus ille Christus ille Domini, summus Rex,
summus Sacerdos, & propheta. Sic Solem καὶ ἑξοχήν lucere dicimus, quatenus
ille est fons omnis Lucis sensibilis, unde Luna & Stella habent lucem participatam.

Evangelizare pauperibus misit me. 3. Intelligit pauperes spiritu suam spiri-
tualem paupertatem intelligentes, quàm nullam habeant justitiam, sanctitatem, bona
opera. Tales autem gratiam pro gratiâ, hoc est gratuitam gratiam & misericordiam
Dei in Christo ultro oblatam lubentes arripiunt & amplectuntur. 4. At Pharisei &
Hypocritæ reliqui qui sibi ditissimi videntur & bonis operibus, Sanctitate & Justitiâ
propriâ pleni & tumidi & inflati, alienæ Christi justitiæ non sunt capaces. Et
ob id tales divites inanes dimittuntur. Et hanc prophetiam etiam Christus alibi sibi
applicat, cum ait, Inde patere Messiam jam venisse, quia cæci videant, claudi ambu-
lent, pauperibus Evangelium annuncietur.

Ue sanem contritos corde. 5. Qui in conscientijs suis sensu ira Dei anguntur ob peccata; quibus vox legis peccata ostendit, & eternam damnationem, qui ob id corde contriti, anxij, & turbati sunt. Denn das Herz zerfnirscht ist. Hos quando Christus latà illà Evangelij voce compellat: Ne metue, tantum crede, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, Venite ad me omnes qui laboratis, tum illi sanantur.

6. Nullum autem sanat Christus, nisi contritus corde sit, nisi sua vulnera, suum morbum, suam egritudinem agnoscat, & sentiat. Reliqui enim Pharisei & Hypocrita securi, qui cum maxime agroti sint, sani sibi videntur, has Evangelicas conciones ridet; Cumq; sua propria justitià inherente pleni sibi videantur, alienam Christi justitiam nec cupiunt, nec capiunt.

7. Tales autem peccatores sunt desperati, similes agrotis, qui morti vicini se agrotare non amplius sentiunt. Nam nulli agroti periculosius decumbunt, quam qui cum agrotent proxime ad mortem, sibi sani videntur. 8. Porro nulli hospites Christo gratiores & cariores veniunt, quam tales laborantes & onerati, tales contriti & humiliati corde, quos Deus non despiciet, & quorum regnum celorum esse pronunciat Christus Matth. 5. 8. 3.

9. Oritur autem hac Contritio ex concionibus legis, quæ peccata nobis ostendit, quibus corda nostra conteruntur & humiliantur. Quæ voce Evangelij postea rursus sanantur & eriguntur. Hoc fidem, illud contritionem vocamus, in quibus consistit Pœnitentia, quæ consistit in Aversione à prioris vitæ erroribus & peccatis, & in Conversione ad Deum, quæ fit per fidem in Christum.

Ue prædicam captivis dimissionem) 10. κηρύσσειν significat præconem agere. Ministri autem Evangelij Præcones sunt rerum non venalium, & nostro quasi pretio redimendarum quales lex per Moysen data promittit, sed gratis oblaturum, ut sunt Justitia & Vita æterna, Gratia & Veritas, & quidem gratia pro gratia id est gratis oblata, & gratuita.

Captivis. 11. Αἰχμάλωτοι sunt & dicuntur captivi, qui in acie capti sunt, αἰχμῆς ἐν αἰχμῇ. In der Schlacht gefangen. Tales sunt omnes filij veteris Adami, mancipia Diaboli, in Adamo lapsi patre nostro, quando Diabolus eum tentans, & vincens eum supplantabit, & victor eum ligabit catenis peccati & mortis & in Æcum illo omnes ejus filios posteros, qui sunt sub potestate Satanae Act. 26. 5. 18. κατὰ δυνάμειν τοῦ τοῦ Ἀβδὸλ, In potestatem à Diabolo redacti, die vom Teuffel waren vberweltigt.

Et cæcis receptionem visus) 12. ἐν ἀελευσίῃ, proprie est, cum qui ante videre potuit, postea excæcatus visum recuperat.

13. Intelligit autem spiritualiter cacos, qui carent luce cognitionis Dei in mente, & luce amoris Dei in voluntate.

Quam

14. Quamvis enim etiam corporaliter cecos sanaverit, potissimum tamen animorum medicus. Et stultè maligni erant Iudei, qui postulabant à Christo miracula è caelo, quibus oculos pascere, Non enim oculis pascendis, & corporibus sanandis propriè generat, sed animis aeternæ vitæ cibo saturandis. Porro spirituali huic animorum cecitati medetur Christus dato Spiritu Sancto suo lucem cognitionis amorisq. Dei in renatis accendens.

Ut emittam contra Oculos in dimissione) 15. I. Ut peccatores conscientie vulnera sentientes, & inde saucios & languidos à culpâ & pœnâ liberem, & remissione peccatorum donem. Leguntur hæc non illo, quo superiora loco, sed 58. v. 6.

c. 19.

Κηρύξαι ἐν αὐτῷ τὸν κυρίον δεκτόν.

Ut prædicem annum Domini acceptum.

1. I. Ut denunciem annum Jubilæum, de quo angeli cecinerunt. In terra pax, & apud homines beneplacencia, qui scilicet jam in filio Deo placent, eig placati sunt. Ceterum anno Jubilæo servi manu mittebantur, debita remittebantur, amissa possessiones restituebantur. 2. Et præfigurabunt anni Jubilæi hunc annum Christi Deo acceptum, hunc diem Salutis, hoc tempus acceptabile, quo servi Diaboli in libertatem filiorum Dei vindicabantur, quo debita & peccata debitoribus remittebantur, & exsules caelo patria sunt restituti.

9. 20.

Καὶ πλύνων τὸ βιβλίον ἀπὸ δ' ἐς τὴν ἰσχυρέτην ἐκείνην καὶ πλύνων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀπνίζοντες αὐτῷ.

Et complicans librum, cum reddidisset ministro sedit, & omnium in Synagogâ oculi erant intenti ipsi.

1. Supra v. 17. librum explicuit, quem hic dicitur plicuisse rursus wider zins saumen gerollet vnd gefaltet.

2. Notavi supra discrimen, inter textum Verbi Divini, cui debemus adurgere, & inter explicationem doctoris. Nam textus auctoritas debet esse Sacrosancta, Explicatio autem doctorum textu semper inferior est, & ad illum exigi debet. Hoc autem loco & textus & textus explicatio sunt unius auctoritatis. Apud Pontificios Verbum Dei nullam habet auctoritatem, nisi explicatio Pontificis accedat: quæ certa Antichristi nota,

3. Fuerunt autem omnium in Synagogâ oculi in eum intenti. Demirabantur enim quod ille, qui hætenus fabrilis tractaret, qui literas non didicerat, publice in Synagogâ docere inciperet, quod nunquam ante tentaverant: Intenti in eventum huius rei. Quo accessit, quod multa admiranda de illo audierat. 4. Significat autem ἐκπνίζοντες fixis oculis immobiliter & intentè in re aliquâ contemplanda hærens. Ἀπνίζω quod significat intendo. αὐτὸν autem hic non est privativum, sed intem-

Ηρξαι

Ἡρξάθη ὃ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπληρώται αὐτῇ
ἡ γραφή ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

Incepit autem dicere ad illos, Quia hodiè impleta est hæc
scriptura in auribus vestris.

§ 1. I. Hoc ipso tempore & momento in vestra presentia hoc Vaticinium impletur
dum me videtis oculis & auribus auditis vestris: Ego enim quem videtis & auditis ille
sum, de quo Esaias hæc predicit. § 2. Nullum autem est dubium, quin Christus iusto ser-
mone hunc Esaiæ locum de se interpretatus sit, applicatis sibi singulis illius Vaticinij
partibus. Non enim putandum est Christum paucula illa verba, quæ Lucas habet, ex-
plicationi illius textus tantum subjunxisse. Sed Lucas tantum breviter & concisè
summam concionis Christi recitat. § 3. Et quia incomparabili gratiâ auctoritate, &
eloquentiâ hoc præstitit Christus, idèò initio eum vehementer laudant & prædicant.
Mox cum illorum malignitatem & ingratitude perstringere incipit, & indignos
illos ostendere, quibus illa beneficia, de quibus locus ille Propheta dicit, conferrentur,
subitò mutatis animis illum conantur occidere.

Σήμερον. § 4. Illud hodie æternum durat. Nam annus Jubilæus, quem Chri-
stus adventu suo nobis adfert est perpetuus, quo per fidem Christi, è servitute Diabolî
& peccati liberamur, debita nobis remittuntur, & Patria restituimur. Hoc enim
semper ad mundi finem usq. durabit.

Καὶ πᾶν τις ἐμαρτύρειν αὐτῷ καὶ ἐθαύμασαν ὅτι τοῖς λόγοις
τῆς χάριτος τοῖς ἐκπαρενομήτοις ἐκ τῶ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον,
Οὐχ ὅτις ἐστὶν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

Et omnes testimonium dabant ei, & mirabantur super ser-
monibus gratiæ ejus, qui procedebant ex ore ejus, & dicebant;
Nonne hic est ille filius Joseph?

Testimonium illi dabant) I. § 1. Communi animorum & linguarum consensu,
linguisq. animisq. fidentes fatebantur verum illa esse & approbantes omnia illa quæ ipse
dixerat, eumq. laudabant. Audierant enim signa & miracula quæ ediderat Caper-
naumi, & in multis alijs partibus Galilææ. Audiebant illum in præsentia non solum
Scripturam, quam tamen à nullo didicerat, penitus intelligere, sed etiam incom-
parabili & inenarrabili sermonis gravitate & gratiâ explicare. Hinc libentissimè
fatebantur illum Messiam esse, parati vel ipsâ horâ illum suum regem facere, modo per
illos stetisset. § 2. Sed unde repentina illa mutatio, quod quem hic Messiam fatebantur,
mox è monte præcipitare volunt? Inde nempe, quod illi longè alium Messiam sibi
postularent, quàm ille se exhibebat illis. Postulabant illi Regem mundanum, qui pro
Judeorum lubitu miracula faceret, & Romanorum jugum à cervicibus Judeorum ex-
cuteret. Jesus verò quando non solum pro illorum arbitratu signa edere non vult, sed
insuper etiam Nazarethbanorum malignitatem perstringit, illi subitò mutatis animis
occide-

καὶ ἐπὶ πρὸς ἀνθρώπους, πάντως ἐρεῖτε με τὴν παραβολὴν ταύτην, ἵνα γὰρ ἰσχυροὺς στανόν, ὅσοι ἠκούσαμεν ἡμῶν ἐν τῇ καπρναύμῃ, ποιήσων καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.

Et dixit ad eos: Omnino dicetis mihi proverbium hoc, Medice cura teipsum, Quaecumque audivimus facta esse in Capernaum, fac etiam hic in Patriâ tuâ.

§ 1. Quia videbat Christus Nazarethanos ex humilitate, ignobilitate, & familiaritate quam cum concivibus illis exercuerat, sibi scandalum aliquod accersere, & nisi signa viderent nolle credere, ideo objurgat illos, & ostendit illos beneficijs & miraculis suis indignos esse.

Omnino dicetis mihi hanc Parabolam.) § 2. Hoc est proverbium. Et idem sic dicit, quia in omnibus Proverbjs sunt Parabole & similitudines. Prævenit autem Christus suis verbis Nazarethanorum cogitationes, quod inter cetera multa miraculi loco esse illis debuerat.

Medice cura teipsum) § 3. Usurpatur de illis, qui, quod alijs promittunt, sibi ipse non præstati. Proverbium hoc procul dubio pluribus verbis, quam apud Lucam habentur, explicabit, & accommodabit, quorum forte hæc fuit summa: Ego vaticinium Esaiæ de Messia officio mihi accommodavi, & in me hoc tempore impletum esse ostendit. Dixi, me illum esse qui contritos sanat, captivos liberet, pauperes consolatur, & ætterna Jubilæa suo populo adducat.

§ 4. Dicetis ergo mihi: Tu ipse cares illis quæ alijs promittis. Humilis miser & pauper es, nec habes quo caput tuum fulcire possis. Novimus tanto jam tempore tuos parentes, & eorum tenuitatem. Præsta ergo prius tuis civibus, cognatis, discipulis, parentibus, & ante omnia tibi ipsi, quæ promittis alijs. Cumque audiverimus te Capernaumi multa signa edidisse, cur talia non edis omnium primò hic in Patriâ tuâ, cui præ omnibus alijs talia debebas?

Quæ audivimus facta esse in Capernaum, fac etiam hic in Patriâ tuâ. § 5. I. Urbem Capernaum, quæ non est tua patria, celebrem fecisti tuis miraculis: Cur non idem potius fecisti in tua patriâ? Ede hic illa miracula, quæ ibi edidisti, & tibi, ut illi, etiam nos credemus.

§ 6. Postulabant hæc signa partim aviditate & studio novitatis, ut oculos suos pascere, partim ut pretextum haberent sue incredulitatis. Postulat autem Christus sibi credi, licet quisquam non videat. Hæc enim est ipsius fidei indoles, quæ est ἐκ πίστεως καὶ ἐκ ἀποδείξεως. Ebr. II. v. 1.

§ 7. Magna autem est impietas & malignitas simplici verbo Dei sine miraculis nolle acquiescere, prorsus ac si Dei, & non potius nostrâ inter sit, ut credamus & servemur. Q. d. Capernaumi multos agrotos sanasti. Cur etiam illis agrotis, qui hic in patriâ tuâ sunt, idem non præstas. Malus ille est medicus, qui quod alijs præstat, sibi & suis præstare negligit.

§ 8. Superiora ergo verba, cum dixit Evangelista Christum in Synagoga Galilaeae docuisse ita intelligo, quod precipue Capernaumum venerit, & ibidem multa signa ediderit.

cc. 24.

Εἶπε ὁ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔδεις ποσὴν τῆς ἐκείνης ἐστὶν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Amen dico vobis, quod nullus Propheta acceptus sit in Patria sua.

§ 1. Hoc Proverbium superius Johannis 4. v. 44. citavit. Ubi etiam causas hujus rei assignavimus.

Proverbium hoc eo majoris apud nos debet esse ponderis, quod Christus illud non solum aliquoties citavit, verum etiam suo exemplo comprobavit. Plerique sane civibus suis sunt parum grati; ob id minus indigno animo ferre debemus, si non eo loco & honore sumus in Patria nostra, quo apud externos, quos ferè semper magis fidos & benevolos experimur quàm concives nostros. § 2. Est autem virò bono & forti ubique Patria. Unde Hercules interrogatus cujus esset, Cosmicum se appellabat, & Socrates κοσμοπολίτην. § 3. Ideo autem in Patria sua signa edere nolebat, quia concives ejus non credebant. Non quod miraculosa quasi fuerit hominum fides, quae per Christum ediderit signa, sed quod in gratiam impie curiositatis illa noluerit edere. Norat enim illorum animos, quod visis signis vel maximis tamen credituri non essent, sed potius in incredulitate magis indurandi, ut de Pharaone legimus. Ob id canibus sanctum dare, & porcis margaritas tales objicere noluit. § 4. Edebat autem Jesus miracula ubi, quando, & quomodo volebat, non autem quando hominum curiositas no- vitatis avida talia miracula postulabat. Increduli autem ideo signa & beneficia non dantur, quia manu carent, quâ illa accipiant. Et ideo alibi dicitur, quod nullum apud illos potuerit signum edere, ob illorum videlicet incredulitatem.

cc. 25.

Εὖ ἀληθείας ὁ λέγω ὑμῖν, πολλὰ χήραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέ-
ραις Ηλίας, ἐν ταῖς Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείδθη ὁ ἔρηνος ἐπὶ τῇ γῆ
καὶ μῆνες ἕξ, ὡς ἐχρεώθη λιμὸς μέγας ὅτι πᾶσι τὴν γῆν.

Sed in veritate dico vobis, multae viduae erant diebus Eliae in Israël, quando clausum fuit caelum ad tres annos & sex menses, quando fuit fames magna per totam terram.

§ 1. Summa responsonis Christi est Nazarenos esse homines impios & incredulos & sui contemptores, & ob id beneficia sua quibusvis potius alijs, imo alienis etiam & extraneis deberi.

§ 2. Dixerant autem Nazarethani Christo, Si quae miracula edere & beneficia conferre possit, illa sua Patrie deberi: Ostendit autem Christus suam Patriam talibus beneficijs indignam esse propter malignitatem & incredulitatem.

Quod

§ 3. Quod autem Propheta in Patria sua parum sint accepti, demonstrent exempla summorum duorum Prophetarum, Elia & Elise, quorum beneficia ob id exterius potius oblata sint, quam Judaeis.

§ 4. Legitur autem hac Historia 1. Regum 17. Ubi cum pluvia ad annos tres cum dimidio esset inhibita, & fontes & flumina exaruisissent, & inaudita fames orta esset missus fuit Elias ad pauperulam viduam Sareptanam Regionis Sidonia. Quae cum pugillum farina & pauxillum olei reliquum haberet, & inde sibi & parvulo filio cibum ultimum parare vellet ut postea ad mortem se componeret: Jussa est prius sibi Elia cibum parare, quod cum fecisset, inde factum est, ut oleum & farina illi non defecerit dum fames dura sit, & ita cum filio servata sit.

§ 5. Hoc miraculoso beneficio mulier illa Sidonia extranea servata fuit, quia credebatur, & fidem suam opere bono, (dum viro Dei cibum apponit, quo ipsa vitam suam & filij aliquandiu adhuc tolerare constituerat) comprobabat. Cum interim multa pauperula vidua in Israële, ob incredulitatem suam, quae Prophetam Dei contemnebat, fame & inedia contabuerint ac perierint. Ut ergo beneficium hoc, quod viduis Judaeis pauperculis famis tempore contingere potuisset, ob Judaeorum ingratitudinem & incredulitatem ad exteram mulierem Sidoniam fuit translatus: Sic miraculosa Christi beneficia quae concivibus Christi Nazarenis contingere potuissent, ad alios sunt translata, qui in illum credebant, & lubenti animo illum excipiebant.

Cum clausum fuit caelum. § 6. Sic ut ex aëre nulla decideret pluvia, unde flumina & fontes, et herba & sata exarescebant & homines ac jumenta siti contabescerent. Ob id ajr.

Cum facta esset fames magna per omnem terram Judaeam. § 7. Hanc famem & siccitatem praevenit Elias, & missus est ad rivum Carith, ubi à corvis fuit passus. Mox cum rivus & ipse exarvisset, mittitur ad viduam hanc pauperulam Sareptam Sidoniorum, à qua pugillo farina & pauxillo oleo per tres annos sustentatus est.

Καὶ πρὸς ἐδεμίαν Ὀπρέμφη Ἠλίας εἰ μὴ εἰς Σαρεπτὰ τῆς Σιδῶν. πρὸς γυναῖκα χήραν. c. 16.

Et ad nullam illarum viduarum missus est, Sed Sareptam Sidoniae ad mulierem viduam.

I. § 1. Non missus est ad viduam ullam Israelitidem, sed ad Sidoniam. Haec magnam fidem habuit, quae Prophetam Domini alienigenam quem Judaei concivibus persequabantur, hospitio non solum excepit, verum etiam illo cibo, qui pauxillum adhuc reliquus erat, cibavit. Pro quo beneficio majus recepit, ut scilicet cibis ex farina & oleo tot annis non defecerit.

B. 3.

καὶ

Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ὑπὲρ ἑλισαίου τῷ πνεύματι ἐν τῷ
 Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκε αὐτῶν ἐκαστῷ ἰατρῶν, ἐν μὴ Νεεμαν ὁ Σύ-
 ρος.

Et multi leprosi erant sub Elisæo Prophetâ in Israël, &
 nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus.

¶ 1. Alterum exemplum quo idem probat, quod beneficia alterius Prophetæ Elisæi
 Judæis propter contumacem infidelitatem non obtigerint, sed extraneis.

Quasi diceret tempore Elisæi multi in Judea erant leprosi. Nemo tamen
 Prophetæ Elisæo tantum honoris detulit, ut ab illo sanari se petierit. Ob id bene-
 ficiū illud Naamano Syro alienigena obtigit. ¶ 2. Ita Judæi spiritali lepra peccato-
 rum infecti quia medicum suum spirituales Christum contempserant, beneficiū hoc
 alienigenis gentibus fuit collatum. Erat lepra insanabilis morbus in Judeâ usina-
 tissimus. Interim Elisæus ex popularibus suis nullum curavit, sed extraneum illum
 Syrum. Hicce & consimilibus alijs exemplis præsignificabatur futurum illud esse,
 ut quia Judæi beneficio Christi se indignos facerent, illud ad gentes transferretur.

¶ 3. Quasi diceret beneficia prophetarum miraculosa non obtigerunt popularibus pro-
 phetarum contemptoribus, sed extraneis Prophetarum cultoribus. Et quia dixerat
 prophetas in patria sua parum acceptos esse, ideo ostendit illud exemplo notissimo duo-
 rum summorum Prophetarum. Historia de Naamano Syro legitur 2. Regum 5.
 v. 14. ubi ille jussus à prophetâ, septies in Jordane se abluit & à leprâ suâ emundatur.

¶ 4. His exemplis ostendit Christus concives suos propter impiam incredulitatem
 indignos esse, quibus ullum beneficiū conferretur. Erant autem omnia Christi mira-
 cula beneficia, multi autem fuerunt illo tempore Nazarethi cæci, muti, surdi, demo-
 niaci, ægroti, quos postulabant Christum sanare, & huc spectant superiora, Medice
 cura te ipsum, hoc est cura cognatos & cives primum, & deinde alios. ¶ 5. Demonstrat
 autem illos propter insignem malignitatem & incredulitatem indignos esse quibus Dei
 beneficia conferantur, quæ potius conferenda sint in alias vicinas Judæe urbes, &
 Ethnicos. Certè Christus apud Samaritanos, Sidonios, Tyrios, longe acceptior
 fuit, quam apud suos, & hoc erat quod Joannes in præmio Evangelij sui ait, In pro-
 pria venit, & proprij eum non receperunt.

¶ 6. Ceterum Christus summus ille Prophetæ apud illos denique acceptus est, qui ab
 illo beneficia accipere dignantur.

¶ 7. Beneficia autem quæ Nazarethani expetebant, postulabant non ex fide, sed ex
 curiositate, & postulabant externa in corporibus sanandis signa, quibus oculos pa-
 scerent, cum ipse venisset animorum medicus, qui beneficia celestia & æterna con-
 ferret, & spiritalis medicus hominum animos sanaret. Non venerat propriè cor-
 porum medicus. Nam quos à morbis & morte liberavit illi denuo ægroti facti mor-
 tui sunt. Sanitas verò & vita quam Christus propriè venerat collaturus æterna
 sunt, nec unquam finaliter auferenda ab illis quibus conferuntur. ¶ 8. Conferbas

mit 1779

autem Christus hanc salutem & vitam predicatione Verbi Evangelici, & huius spiritualis curationis externi typi & figura qualescung, erant sanationes illæ, quibus corpora à varijs morbis liberabat. Et illa adeo fuit causa, cur Christus quoties insignem concionem ad populum habuit, statim signa & miracula externa, quibus corporum varij defectus miraculosè tollerentur, subjunxerit.

§ 9. Ut ita miraculosis corporis sanationibus externis significaret & ostenderet, quid spiritualiter predicatione Evangelij in animis hominum à morbis & morte aeterna liberandis tanquam spiritualis animorum medicus operatus esset. Unde pater cur Nazarethani concivibus suis edendis miraculis se accommodare noluerit. Nam longe alia beneficia Christus afferebat quàm Nazarethani petebant. § 10. Ut autem Elias Propheta à suis rejectus hospitium apud exteros quesivit, quibus beneficia sua contulit; sic etiam Christus ejusq, Apostoli, beneficia aeterna ad Ethnicos transtulerunt, quæ Judei domestici suâ pietate maligna repudiabant.

Καὶ ἐπὶ τῇ συναγωγῇ πέντες ἡμέραι, ἐν τῇ συναγωγῇ, ἀκάνει τις ο. 28.
καὶ τῶν.

Et repleti sunt omnes irâ in Synagogâ cum audivissent hæc.

Καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐξω τῆς πόλεως ἢ ἤραρον αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρύνου τῶ ὄρους (ἐφ' ἧ αὐτῶν ἡ πόλις ὠκοδόμητο) εἰς τὸ καθελεῖν αὐτὸν.

Et cum resurrexisset ejecerunt eum extra civitatem, & deduxerunt illum usq; ad supercilium montis super quem illorum civitas ædificata erat, ut ipsum præcipitarent.

§ 1. Prodit se hic ingenium filiorum Diaboli. Nazarethani enim intelligentes magnam suam impietatem perfringi, peccata sua non agnoverunt neq; emendarunt, sed priorem admirationem in furiosam rabiem & Diabolicum odium transmutarunt. Nam Veritate irritati, & in rabiem dati à patre suo homicidâ perciti, Christum è Synagogâ ejiciunt, & agmine & impetu facto, extra urbem properant, ut illum è præcipitio montis (quod videtur Nazarethanis usitatum in maleficos supplicium fuisse) præcipitarent. § 2. Est autem hæc filiorum Diaboli natura, ut quo justius reprehendantur, eo truculentiore furore insaniant. Quod si Christus concivibus suis adblanditus fuisset Phariseorum more, seq; impie illorum curiositati accommodasset magno illum in honore habuissent. Jam quia Veritatem illis loquitur quodvis supplicio perdere eum nituntur, ne quidem parentes diei Sabbathi, quo alias vel palicem occidere Judeis illo tempore, ut etiam nostro, erat religio. Hæc Tragedia cum ministris Christi quotidie peragitur multis tantum personis, præsertim in regno AntiChristi, ubi qui tales occidit putat se culum præstare D E O gratissimum.

Ad supercilium montis) § 3. Intelligit montis partem ca. umini proximam, quæ superius prominens inferius abrupta excavata fuit unde profundū patuit præcipitium. Cacumen illud.

illud supercilium vocat quippe è quo, velut è supercillo in cavitatem oculi, quasi patebat præcipitium. Sita autem fuit Nazareth in monte. In talibus enim locis illo tempore urbes condebant, quo ob situm & naturam loci hostes non facile penetrarent.

Ut deorsum illum præcipitarent.) § 4. nam κῆτω, in compositione plerumq. idem significat quod κῆτω, deorsum hucunter quod apud Latinos de, in deturbo, descendendo & ceteris. Κορυπὸς autem significat locum abruptum sive præcipitium.

§ 5. Sunt autem Christo trium generum supplicia intentata. Præcipitium hic à Nazarethanis, lapidatio Joh. 8. v. 59. & gladius ab Herode, voluit enim eum occidere. Luc. 13. v. 31. occidisset autem illum procul dubio ut JOHANNEM occidit. Sed in cruce mori debuit, ut nostram inobedientie legis maledictionem illi additam, qui in ligno penderet, pro nobis subiret. Ut sic etiam ADAMI scelus expiaret, qui de ligno vetito comederat. Deniq. ut figura enei serpentis in ligno suspensi in Christo abolveretur.

§ 6. Nec dubium quin publico Synagoga decreto hoc supplicium illi tanquam Pseudo-propheta irrogatum fuerit, qui etiam non vocatus se ultro ingessisset. Quamvis autem ita tum cum ipso egerint concives Nazarethni: Tamen postea ad illos nihilominus fuit reversus ut suo tempore Marci 6. v. 11. audiamus. Ut scilicet in extremo die eò magis sint ἀνὰ πῶς ᾗτοι. § 7. Et patet hinc hosce Nazarethanos vel ipso Diabolo fuisse nequiores. Diabolus enim JESUM è summitate templi præcipitare ipse non audebat: sed dicebat Βῆλε σὺ τὴν κῆτω. Nazarethanis autem quo minus ipsi ipsum præcipitarent conatus sanè non defuit.

c. 30.

Ἀυτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσων αὐτῶν ἤρρεν.

Ipsi verò cum transisset per medium ipsorum ibat. § 1. Nimirū mirabiliter ex illorum manibus elapsus. Fortè quod invisibilis factus fuerit, ut Emanuele Luc. 24. v. 31. ὁφθαλμοῖς ἐκρύβητο, Inapparens factus est. Vel quod suā omnipotentia hostium suorum membra inhibuerit, ne ipsum ulterius vel tangere vel continere potuerint, vel tale quid quale legitur Job. 18. v. 6: Vel quod cecitate percussi sunt. ut Sodomitæ Gen. 19. v. 11. vel alijs modis, qui innumeri omnipotentie Christi deesse non poterant.

§ 2. Ceterum fuit hic Christo à fronte præcipitium, à tergo lupi, quod in profano Proverbio dicitur, & verisimile est ab alterà cacuminis parte, quā præcipitium patebat, etiam multos ex urbe fuisse effusos, ut illum præcipitari viderent. Christus autem cum ad summum præcipitium pervenisset se ad illos convertit qui ipsum à tergo premebant, & per medios illos incoluntis evadit, & hoc esse debuisset impijs illis Nazarethanis ter maximum miraculum. Sed maligna impietas talibus non flectitur, nec talibus modis convertitur.

§ 3. Quod autem monachi hoc loco commenti sunt JESUM per petram que tanquam mollis cera ipsi cesserit, è vertice montis descendisse, vel, ut alij invisibilem factum, in alterà oppositā montis parte à priori per miliare distante, inventum fuisse, & intermedium spatium, quod adhuc demonstrant, hinc saltum domini appellari, suis auctoribus relinquimus. Spiritus Sanctus hic aliter loquitur, quod cum transisset per medium illorum evaserit.

¶

anteam Christus hanc salutem & vitam predicatione Verbi Et
ritualis curationis externi typi & figura qualescung. erant
corpora à varijs morbis liberabat. Et illa adeo fuit eun-
insignem concionem ad populum habuit, statim signa & mi-
corporum varij defectus miraculose tollerentur, subjunxerit.

§ 9. Ut ita miraculosis corporis sanationibus externis
quid spiritualiter predicatione Evangelij in animis hominum à
nā liberandis tanquam spiritualis animorum medicus operat-
etur Nazarethanis concubibus suis edendis miraculis se accom-
longe alia beneficia Christus afferebat quàm Nazarethani pete-
Elias Propheta à suis rejectus hospitium apud exteros quasivi-
contulit; sic etiam Christus ejusq. Apostoli, beneficia aterna
runt, quæ Judei domestici suā pietate maligna repudiabant.

Καὶ ἐπλήθησαν πάντες θυμῷ, ἐν τῇ συνα-
γωγῇ.

Et repleti sunt omnes irā in Synagogā cum
Καὶ ἀνταγίντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἐξω τῆς
αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρῦς τῶ ὄρους (ἐφ' ἧ αὐτῶ
μεν) εἰς τὸ καθεκλινέσθαι αὐτὸν.

Et cum resurrexisset ejecerunt eum extra
duxerunt illum usq; ad supercilium montis su-
eivitas edificata erat, ut ipsum præcipitarent.

§ 1. Prodit se hic ingenium filiorum Diaboli. Nazarethani
signam suam impietatem persfringi, peccata sua non agnoscere
sed priorem admirationem in furiosam rabiem & Diabolicum
Nam veritate irritati, & in rabiem dati à patre suo homicidā
nagogā ejiciunt, & agmine & impetu facto, extra urbem propi-
pitio montis (quod videtur Nazarethanis usitatum in maleficos
cipitarent. § 2. Est autem hac filiorum Diaboli natura, ut quā-
tur, eo truculentiore furore insaniant. Quod si Christus con-
fuisse Phariseorum more, seq. impie illorum curiositati acco-
in honore habuissent. Jam quia veritatem illis loquitur quod
nituntur, ne quidem parentes diei Sabbathi, quos alias vel pal-
tempore, ut etiam nostro, erat religio. Hæc Tragedia cum m-
peragitur mutatis tantum personis, præsertim in regno A-
occidit putat se cultum præstare D E O gratissimum.

Ad supercilium montis) § 3. Intelligit montis partē ca-
prominēs inferius abrupta & excavata suis unde profundū pati-

